

P19 Cp II 1073.2

~~P II 986~~

5753

СЛОВЕНСКА АЗБУКА.

КИРИЛИЦА И ЛАТИНИЦА

ЄДНА НА ПРАМА ДРУГОЙ

НАПИСАНО

Е. ЧАКРА.



У НОВОМ САДУ,
ТРОШКОМ САЧИНТЕЛЯ
1859.

P19 Cp

P19 Cp II 1073.2

~~1986~~

206 B 17

Р19Ср II 1073.2

Р11986

СЛОВЕНСКА АЗБУКА.

КРИЛИЦА И ЛАТИНИЦА

ЈЕДНА НА ПРАМА ДРУГОЈ

НАПИСАО

Е. ЧАКРА.



У НОВОМ САДУ,

ТРОШКОМ САЧИНИТЕЉА

1859.

202 1317

СЪОБЩЕНИЕ

ВЪЗНЕСЕНА

ПОСЛАНИЕ

ВЪЗНЕСЕНА



ВЪЗНЕСЕНА ДРА ДАН. МЕДАКОВИНА.

I.

Puk žalostan poviest svoju oli ništa
oli malo znade; kao sin nezakoniti
nezna ni ime ni diela otacah svojih.
Kako mu je prazno prošastno vrie-
me, tako i buduće. —

Nikola Tomazeo.

 Учени изваньски свет обично вели словен-
ски народ ніє любіо уметништво, па и нема
данаске споменика из свое давности, као
вавилонски: висећи башта, египатски: пирами-
да, грчки: партенона, римски: амфитеатра, гот-
ски: каптола, индиски: пагода, а немачки:
замока и тврдиня.

Далъ исти веле: словенски народ не беше
славолюбив, непознава лепо и високо, нѣгово
поятіє о вишем сушаству беше на најнижем
ступню, нѣгова наученость и изображенѣ до
најновієг доба поготову налазаше се у дѣтин-
ском повою, он никакову вештину ни знаность
не одгоји у своіим недрима, заото и нетребаде
замока и градова, мраморни и алабастерни кра-
мова, злаћени кипова и д. м. и заото неимаде



камени плоча и пергаментни повеля златним словима изписани?

Есу л' и Словени за собом оставили камените споменике? Еда ли и Словени саградише цветне градове и силне тврђаве? Ние ми цел овде доказивати, просто ћу приметити само: да ако Словени много каменити и велелепни зграда неоставише, много несаградише, а они бар многе и необалише, као што то чинише: Авари, Франки, Куни, Татари и Турци; они нетражише безсмрт'я у желѣзу и камену, већ у добрим делима, и многобројном потомству; они као сурови дивјаци не порушише Рима ни Бизанта, већ толи просвештени Римљани и Грци упропастише њиове сироте кућарице и трошне колебице.

Словени бе'у земљоделни пук. Гердер вели: да се земља радова овим новим господарима, будућ да бе'у благослов неба; он свое Божје частвова у срцу, те и ствара од земљѣ и дрвета; он остави за собом многолюдна племена, и богато изображена наречія, која истина немогу показати старо давне писмене споменике, али њиове песме и приповетке разносу се од Карпата до Урала, и од јадранског до леденог мора, зујајући својим армоничким језиком; то су њиови споменици, ал' не мртви, ледени, бездушни, већ живи, пуни дука и пламтећа огња, који покриваю 59 део доселе познате обитавајуће земљѣ. —

Први словесни створ — човек, напавши се



на површ'ю землѣ, не беше као што се у опште мисли, заданут свима преимућствама данашњи потомака своји; он се е као нејко дете дуго и много с разним препонама боріо, он е ћутіо у себи позив за нешто више, савршеніе; он е видео пред собом грдни лабиринт разни створа нижи од себе и равни себи; он е мислио о њима, расуждавао, умствовао, судіо; све то заман беше ер га нико незнаде, никога неразуме; али унутарњи нагон ніе се задовољавао тиме, закон природе изискавао е друго нешто, он мораде дати од себе знаке какве, по којима би га њгови ближни разумели, спознали мишленѣ и волю њгову. И он даде знаке од себе, но ти бе'у разни, неразумни, он мораде се јасніе изразити, и он пусти из напрегнути прсію свои означени глас, то беше први звук, одкуда се доцніе изродише речи, из речи говор, а из говора пако езици и наречія.

Али едном разпламтело ћученѣ у човеку, нете се уталожити, угасити, гонѣно природним нагоном клептило е све далѣ и далѣ; човек нете да њгова мудра изреченя, њгове полезне изјаве, разпири ветар по селени, он им е морао потражити тврђа скровишта нег што е людско памтенѣ, он е дерао кору од стабла, те у њима резао разне мртве, бездшуне знаке, дајући им свойства разни звукова, да би само обезсмртео свое пресуде и мишленѣ; те резаріе бе'у слова, писмена; а огулене коре зелени стабала посташе листине — књиге.

Но саде запитаймо са Фране Курелцом: Земљо, ти слатка майчице наша! колико си вѣков вѣковала да знала ниси што є писмо што ли књига? Гдѣ ниче, гдѣ-ли се изумѣ оно што данас књигом зовемо? — Коя би књиги! реци, домовина твоя? Истина ли што прича земља китајска и нѣзини орачи да є књига нѣнова племена? — Или дамо за право Мисирцу кои се фали да є он књижевник први? — Или можда обѣма преоте славу Асурац и Ниниве старо, данас преконано и писмом клиновним зборно, изакако муча толике тисуће годин? — (O preporodu knjige Slovinske na jugu. U Trstu 1855. стр. 1).

Азія, данашнѣ легло крвожедни зверова пре неколицину десетина векова беше колевка своју древнѣи знаности и уметности, онда Европейци заузимаше у културной повестници оно место, коє данаске заузимаю дивѣи и сурови номадски азіатски народи; као што ће некада из Европе зрак просвете да запучи азіатским дивяцима, тако є пако у давна доба прва луч знаности из Азіє див'ю и сурову Европу озарила. Малоазиски Грци скитајући се по богатом Жендостану и Феницији донесоше у Европу први мртве знаке, живи и ускиптели осеђая — писмена.

Још пре тисућ година владаше преимућствено у целой Европи само три азбуке, на име: грчка, латинска и словенска. Постапак прве покривен є црном неизвештошћу, но то-

лико є ипак познато и доказато, да први извор и нъой бія фенициска, а овой опет индиска. Латинска поста из грчке на неколицину векова пре Христа. Словенска поста пако како тврди бугарин Крабр (Хзрлбрз) пре десетину векова, приписуюћи іой за изнаџа словенског апостола Кирила.

Ова последня како исти тврди одликовала се савршенством и великом разликом у форми од обе прве; али то не беше та иста словенска азбука, кою ми данаске кирилицом називамо која є право рећи састављена из 24 грчки и 14 глаголски писмена; она по нѣговой пресуди мораде бити чисто словенска, а не као садашня кирилица грчко-глаголска, или грчко-словенска.

Паво Шафарик и Иво Берчић држе глаголицу за ту прастару краброву словенску азбуку, кое Езбера пако никако недопушта. Шафарик држећи се Крабра мисли да и глаголицу створи св. Кирил, но Фране Миклошић опет сасвиме є противног миѣня, тврдећи: да колевка словенској азбуци іош Азія беше, да є Словени употребляваше іош као поганици, но св. Кирил можда є тек само у подпуни ред доведе. Найпосле као што све азбуке една из друге салише се, можно є дакле да и глаголска сли се из више други, єр и у нъойзи упажаю се спомени: фенициског, коптског, арменског па и чивутског писма.

Овде ми є нужно саде навести опширнія миѣня некои знатніи словиста: о подреклу,

препороду, старини, и установи словенске азбуке, ер само тако се пожеланой цели при-спети може.

Шафарик вели: Упитали ма коег словенског књижевника, завирили ма у кои давни рукопис да дознаш ко изнађе словенску азбуку, то обично сви задовољавајте едним истим одговором: филозоф св. Константин, названи Кирил, беше изналац наше азбуке? упитали у кое доба? и на то сви еднако одговарајути: око 6363 г. створенја света, а нашег численја 855 г. по Кресту. Али изнађенѣ и допунѣнѣ црквено словенске азбуке нје руко-сад словенства, то принадежи Грцима, а нарочито Бизантинцима, који е скропише за свое подложне Словене; заото нам поглавито јамчи: форма коя грчкој одговара, усвоенѣ потребити коптски, чивутски, и арменски пимена, и нај-после правопис кои е на основу грчког и арменског саграђен; тако е н. пр. оу место ѓ, и зі место и чисто грчки (ou, oi); тако и употребљиванѣ полугласни ъ и з при заключку сваког слога после сугласца чисто е арменски; ову навику унажамо код свию старо источни народа, код кои се сваки слог мораде завршавати едним самогласцем, па имао он гласа ил неимао (Slovanské starožitnosti, II. стр. 477 и 479).

Најстариј извор у том погледу Черноризац Хрзабрз савременик Јована Александра кнеза грчког и бугарског у свом рукописном

делу о писменехъ од 1348 г. по коме се и Шфарик и Добровски поглавито управляше јасно вели: прежде оубо словене не имѣаа книгъ, нѣ чзртами и рѣзами чѣтѣаа сѣще

сѣтвори имз (Константинз Словенамз) ѡ (30) писмена и осмь, ова убо по чину Грьчьскыхъ писменз, ова же по словенстѣй рѣчи

Вз времена Михаила царѣ Грьческаго и Бориса княза Блзгарскаго и Растица (сз франк-скаго Bastitius, Bastices. — Ростиславз) княза Моравска и Коцелѣ княза Блатенска (у Бурцова Блатинска)? вз лѣта же отз созданіа вссего міра 855 (855) (Іоаннь Ексархз Болгарскій, обясняющее историю словенскаго азбука и литературы IX и X столѣтій; написано Конст. Калайдовичемъ. Москва 1824 стр. 26 и 28).

Добнер а покрай нѣга и сви остали западни повествописци тврде да словенску азбуку уреди св. Методије при првом свом посланству око 863 г. кое пако словенски радини сасвиме одбацују, ер исти се придржава мнѣня Анонима епископа Солиградског (Салцбургског) кое нема веродостојног основа, будућ да папа Јован VIII, кои за цело са отом стварју поболѣ беше познат, у едном писму на Светоплука моравског од 880 г. непорично Константина држи за изналаца словенске азбуке ставляюћи 855 г. коју и Добровски нађе за складну велећи: Против године 855 немогу ништа рећи, а сва остала

рочишта пако држим за невероятна (Kirill und Method стр. 43).

Богдан а. д. мисли да у половици IX века већ сушествова глаголска азбука, која бе позната пре исправке кроз Кирила и Метода под именом словенске (Буквица Словенская, literae slovenicae, та στλαβικὰ γράμματα) кое засведочаваю глаголски писмени споменици допирући до времена св. апостола. Буква ова истина Бог беше мало потешка, но пако све е звуке потребне словенском изговору подмиривала, садржавајући у себи само 32 писмена.

Исти по Крабру далъ вели: да Словени у Бугарској и Грчкој још давно пре Кирила покушавају своје рисовуљъ писати грчком буквом, но много неуспеше, будућ да грчка писмена немогоше изразити све звукове словенског е-зика. Некои пак Грк тврди да св. Климентіе, владика Велички у Бугарској употребљава поради болѣг изражења друга писмена а не већ у нѣгово доба тако звана кирилова. Али Грк ко лукави Грк недржи никоя друга писмена за совршенія, до за цело грчка, а под именом кирилови разумева старословенска или глаголска, која у славу нѣгову будућ да е он уреди и искупи нѣговим именом крстише (кѣрилица).

Из свега се овог дае заключити: да за доба св. Кирила (862 г.) у Словена сушествова азбука старословенска — глаголска, коју овај само искупи и уреди. Али грчки Словени через усвоени некои грчки изговора да би точно

исте озвучити могли, будућ да у нѣи такви звукова небеше, намислише некая грчка преко потребита усвоити; ово по нѣи полезно дело у живот и приведе у почетку X. века словено-бугарски владика св. Климентіе, да се то мораде догодити баш у ото време, јамчи нам што истога већ 916 г. не беше више у животу (О неудобности Латинской Азбуки въ письменности Руской, Вѣдѣнз 1859 стр. 11 и 12).

Али још пре десетину година подиже се један Русин држећи се Миклошићеви начела да словенска азбука постанком е из прадавни словенски доба, он јасно тврди да е порекло словенске азбуке далеко стародавніе од кришћанства, опровргавајући мнѣнѣ Добровског, Шлецера, и свију остали кои тврде да е Константин филозоф доцніе названи св. Кирил, словенску азбуку изобрео и по нѣой научіо Словене писати. Он вели: Ніе могуће, да тако многолюдан народ као што беше словенски, спадне на једног човека, по свим доказима неизвесног порекла, а по езику и образованости право Грка, да му он азбуку састави, кад још прапраотци наши, Ските, почем стална седишта уватише имадоше своју азбуку. Ма ко шта да каже, вара се, ако тврди да словенска азбука, т. е. наше аз, буки, вѣди, има свезе с вером кристовом; кад знадоше Словени за аз, буки, вѣди куда камо пре Христа. То доказуе устав они прастари словенски времена, кои е давно пре Христа издан, и кои се вако починао:

а. Аз буки вѣди, глагол, т. е. я писмено издаем речи, слова устав.

б. Добро ест живѣти зѣло земля, т. е. добро е живети, питати се зѣлѣм, кое земля дае.

в. Иже како люди мислит наш он, т. е. кои мисли као словесни люди, он е наш, са нѣм се валя назити и дружити.

г. Покой рци слово твердо, т. е. чувай мир и благостанѣ на дому, и у отачеству као исту светиню.

д. ук, ферт, хѣр, ци черв, т. е. не дижи руку ни прот кога, па ни на самог црва.

е. Ша шча, іор, іори, ер, яѣ, юс, т. е. ер кои се с другим показци и побіе, биѣе уваѣен и свезан.

За писмо буки, неки су тог мнѣня, да е то сопствено име лица Буки или Бутис. Колар тврди да Бука беше у Руса аветиня, страшило, престављано у оба пола, и да Чеси имадоше божество Бубак, у истой форми и значеню (Zrievanku I. стр. 419 и 422). Добровски е пако од буки произвео реч Бог. Ма да Риттер очито доказа да Бух, Бог, долази од старо индиског Budh сунце (Vorhalle стр. 88). Али како исти Русин вели: Найприличнѣ би било, да буки буква нѣ ништа друго него писмо, буквица; ер у том значеню узета реч буки, најболѣ одговара повестничком, уставодатном свом значеню. Найпосле из горе наведени навода очито унажа се, као да е власт, коя е речени устав издала, властимице споила сми-

сао устава е азбуком, не били с'тима како и саму азбуку овековечила.

Прва, друга, и трећа точка без и најмањг изясненя по себи е сваком Словенину јасна. Напротив четврта е грчког порекла *ουκ φερεται* *χερε* — *οσ*, т. е. не дижи руку ни прот кога — ци черв — баш ни прот самог црва, ер му неси дао живот.

Ша е словачко шак, польско *oszak*. Шча е старословенско *щѣ*, ако. Јор е бугарско и долази од *яр*, *яри*, кое значи лютит, жесток; отуда глагол разярети се, и руско *вор*, *крав*, *льивац*, *злочинац*, *одтуд* и *ворог* *непріян*. Овим именом праотци наши зваше войводе *шканди* *навске*, кои им се наметаше и силом за господаре; а Немци *неразумевајући* речи *ворог* и *вараг*, створише из њи читав народ *варагски*.

Јори е такођер бугарско и значи *свадљив*, *убоица*. Са знаком *ѣ* *іош* у прастара доба означава'у Словени некоју множину.

Ер е грчко и долази од *ερεс*, латинско *иги* *гниѣв*.

Јѣ юс старословенско е и значи: *биће уваћен* и *свезан*. Одтуда *узе*, *узице*.

Гледећи на ово, мали е труд св. Кирила код састава словенске азбуке, ер он само слѣдећа писмена словенској азбуци придодаде: *Ѡ*, *іѣ*, (*ѣ*), *ю*, *ѡ*, *ѡ*, *ѣ*, *ѡ*, *ѡ*, (*Зора Галицка* *број 13*. *Львовъ 1850*).

Читајући горњѣ редове у кое ја тврдо веруем, т. е. да словенска азбука пород е ста-

родавни времена а никако не кришћанског доба, речиће читалац лепо разлаганѣ, но камо тврђи основи? Де су повестнички докази? Али горе негде я сам већем казао да у словена ніе пре-остало ни каменити па ни писмени старіи споменика, єдини кои до данаске допреше єсу жи-ви, єр Словени нерезаше у меду и камену, а то су устмена преданія, на кое онет читалац много неполаже, заото принуђен ѣу поново би-ти потражети сведочанства у други старіи па и новіи извора.

И сам инок више напоменути Крабр ясно тврди: да се Словени іош за поганског доба служише сопствено изобретеним знацима на-зиваюћии: чъртами и рѣзками; коим се пома-гаше у читаню, писмено изявлююћи своя осе-ћаня. Окром овог іош болѣ нас уверава Дит-мар франачки летописац XI. века, говорећи о надписима словенски идола и кривобогова (*Dith-
magi Merseburgensis Chron. I. стр. 4*).

Суровієцки пак тврди: да у првой половини III. века, некая словенска племена стая'у на таком ступню просвете, да иста Грци међу изображене (*cultivirten*) народе броя'у, и то іош по међу такове, кои своя сопствена пи-смена имадоше, и кои разне знаности као ретке адићаре притежава'у (*Abkunft der Slawen стр. 45*).

„*Centes, quae suas literas norunt: Scythae, Sarmatae etc.* єсуречи *Chronicon paschalle*. Овде є очито говор о тадашњим Срматима на Днѣ-стру и о Скитима с' оне стране Днѣстра и

Карпата, де іош у праестара доба Словени становаше, но кои само криво од Бизантинаца звани бе'у Скитима и Срматима.

У сваког народа кои само и єдну листину повестнице имаде, упажало се, па и данаске упажа, да у нѣга просвету на начелима у обичаєне вероисповести, нѣгово свећенство поджижало є и поджиже; па тако и са старословенима беше. Праѣдови наши за поганског доба како туђинци тврде ма да нелюбише и неодгоише у недри свои знаност и уметност, ипак имадоше єдно божество, под коим окрилѣм стая'у знаност и уметност. Тай покровилац беше како Гануш тврди Бог Віт (Vjt) кога Чєши славише као сушество прорицаня и уметности, сличан делфиском Аполу; у чієм краму кнієзи (жреци) учише младеж кнѣзи (Die Wissenschaft des slawischen Mythus стр. 403). А Паржисек тврди да и сам Пржемисл и Любуша за своє младости учише се у отим школама (Gesch. Böhmens од 1782 г. стр. 17). А и у старочешкой песми суду Любушином вели се одвєма девама край нѣ (Любуше) стоєћима: Dvie vieglasnie dievie vyučenie vieščbam Vytiezovum т. є.*) две мудре девє, обучене у Віта знаности (Kraljodvorsky Rukopis стр. 75).

Код сваког народа изналазак буквице већ є велики знак развіяня само себе познаваня т. є. знаности вишег сталежа. Да ова іош у да-

*) Trnski у свомє преводу вели: Dvie pristupe mudrice djevojke — Vješte obe pravdi i zakonu.

вна доба код Словена сушаствова, мислим да је доста доказа, из горе наведени извора, ер и сам Шафарик држећи се Суровіецког тврдо држи: да у старо Словена још за поганског доба формалне школе постоја'у, у којима погански кнѣзи редовно науку предава'у. О оваком едном старо словенском научном заводу стои у Балбини—*a: prima schola Ethnicorum et quasi urbs literarum et academia quaedam Budeka urbs Bohemiae fuit in Slanensi sita non procul a monte Rzipin edita quadam rupe — ad hanc magicam et Zoroastris scholam tota properabat Bohemiae Nobilitas (Bohem. docta et ab Ungar. I. стр. 124).*

Старо Словени зваше писмена бугвица или богвиѣца, по свој прилици зато што кроз иста Божіе заповеди и нѣгову вољу на свечаним пировима и жртвеницима из уста кнѣзова дознава'у. Горе смо видели како се Русин труди доказати да старо словенска азбука састављала је и едан део устава, закона, а овде пако опет увиђамо, да азбука наши прађедова беше тврдо и са самом вероисповешћу скопчана, па нек рекну саде туђинци да старо Словени нељубише и не неговаше знатност и уметност, кад њи они и са самом светињом споише.

Али старо Словени зва'у писмо, букву, и књига; а свећеника т. е. научитеља кнѣз (*xiazd, ksiadz*), одтуда за цело произиђе и *kniha*, од куд пако *knjzka, xiažka, ksiažka*, кое све засведочава давни постанак словенске азбуке. а

у едно тврди и за ученост старо словенски свећеника. А. Свобода вели: Eine, meines Wissens noch unbeachtete Instanz gegen die Behauptung, dass die alten Slawen den Künsten der Klutur Freund waren ist der Name Kniez, welcher Fürst und jetzt Priester bedeutet, und bei dem der Gedanke an knieha, knjzka, Buch, in der That nicht fern liegt. Добровски држи: да реч kniga основ е произишавшим: kniaz, kniznik, књигозналац, паметар, врач, и т. д. (Slovanka стр. 218). Јунгман пак срањива knjha са именом свете китајске књиге: king (Slovnik, II. стр. 86). Али исти Јунгман примећува, да можда старо Словени под knigh разумевају: букву, писмена, Schrieffbuchstaben; а под kniga, kniha, књигу дело, Buch; узимајући за пример глагол, кое означава: говор, звук, тон, hlalol; а у едно и букву, писмо, чьрту (Slovn. I. стр. 696).

Да словени имадоше азбуку и пре Кирила, сведочу нам и наше народне песме, оне књиге старославне, староставне, и цароставне, кое се спомињу код деленя правде и испитиваню судбине, несу никако пород кришћанства, то е преданіе стари погански доба, то су изуми Вітови кнјезова, кое дунавски Словени и у својој новој вери задржаше! тако се на пр. српска госпоштина Мрњађевићи и млади цар Урош отимају за Душанов престо као и браћа Кленовићи за чешку имовину, као што Кленовићи потражише правде у свое мудре сестре Лю-



буше, исто тако отац и стричеви траже у сил-
на Марка да им рекне на коме е од нѣи оста-
нуло царство, ер у нѣга су кнѣиге старо-
ставне; као што у парници Кленовића пресу-
ђую деве обучене у Витовом знаню држећи се
даске правдодатне тако и: „Марко узе кнѣиге
староставне — кнѣиге гледа а говори Марко“ и
т. д. Да е спомен ови правду пресуђуюћи и суд-
бу прорицаюћи кнѣига из сасвиме давни вре-
мена тврди нам ясно и старочешка песма люби-
шин суд, створ почетка VIII века, де се о нѣи-
ма у преводу вели: „Руглой искат у Немаца
правду — у нас правда по закону светом — што
ю оци пренесоше наши — у те (Kraljo-
dvorski rukopis, prevod Ivana Trnskog 1854.
страна 78).

Али рећиће ми неко у нас се некаже само
кнѣиге староставне, већ стари Југ Богдан да
би дознао судбу своє мезимице вели: „Док изва-
дим кнѣиге старославне — Да ји гледим, синци,
у кнѣигама — Је л' Милица Лазу суђени ца“. И
да на друго место опет Милош Обилић вели
кнез Лазару: Узми кнеже кнѣиге цароставне —
Те ти гледай шта нам кнѣиге кажу, — кое
несу ни штатпарске, ни песникове, па ни ези-
кословне погрешке, будућ да свака поединце
имаде друго значенѣ, али кое уедно и при-
надлеже давном, старословенском добу. Га-
нуш вели: Још у давна доба па и у найновія
у некоим словенским наречіјама означавало: чер-
нокнижник, чаровник или чародейник, чароб-



нике, враче, т. е. кои црна писмена, черне книхи, или знаке, чрте, чара, чары, чърте. правише; тако и они кнієзи кои знадоше тумачити та црна писмена, знаке, чрте, прозваше се: чернокнизник (*die Wissenschaft des slawischen Mythus* стр. 402). Шта са отиме оѣу мислим да и сам читалац знаде без да му прстом кажем? —

Словени даклема имадоше свою азбуку пре Кирила и пре Криста, Словени селеѣи се из свое прве отачбине (Азіе) донесоше собом у Европу и свою писменост, та и споляшњи крой глаголице тврди нам да іой отачбина Азія беше; а да баш глаголска писмена саставляу старословенску азбуку, ямчи нам псалтер Тодора, последнѣг архиепископа Соллинског, кои е писан глаголицом 640 г. у исто оно доба кад Срби заедно са Ррватима Далмацію притискоше, но овде ми валя само опроврѣи мнѣнѣ некои књижевника кои мисле као да св. Єролим око 420 г. по кристу глаголску азбуку изнаѣе, коє никако ніе, веѣ св. Єролим учини с' глаголицом оно исто што и св. Климентіе с' кирилицом, т. е. доведе е у больи ред, и подпунивши е с неколицином нови писмена, и давши іой можда други, лепши изглед.

Кад бич човештва — Атилла, наиѣе на римске и грчке државе, онда малена словенска населеня у отим државама дадоше овом отмастіоцу погажене добродетели снажне одпоре, коє побуди грчке и римске владаре што више с' овим юначким народом нѣиове опустеле зе-

мѣ населити. Но да би ове за себе још болѣ придобили, морадоше и у кришћанство привести, а да би пак што пре успели обучише њине свећенике кои бе'у определѣни Словене с' новом вером упознати истоме езику, кое е едаи веѣ више ямац да у Словена у ото доба мораде бити писмености, будуѣ да другчіе исти се не би могли у словенштини по среди Цариграда и Рима обучити. Али ти прогоніюци кривобожства да би спомен поганства што болѣ међ словенима угушили морадоше и њинову азбуку прекроити, ово цело изврши св. Кирил 855 г. но и све ово још мало, властожельним Грцима и Римлянима беше, последњи натурише њима подчинѣним Словенима свою целу азбуку т. е. латиницу, а Грци пако люто е само са своіом измешаше, кое дело оврши св. Климентіе 903 године.

Даклем св. Климентіе састави грчко-словенску или словено-грчку азбуку, којом наши праѣдови подигоше на таки високи ступањь изображеня црквено-словенски език, коим су написане по готову све наше свете књиге, позајмивши у Грка 24 писмена, а 14 задржавши из првобитне словено-глаголске азбуке, у оно време знате под именом кирилице.

Св. Климентіе усвоивши грчка и старо словенска писмена даде им лепши, пріятни вид, с тим учини њгову азбуку најподпуніом, најсовршеніом, најустроєніом. Он саюзи две противположне стикіе: грчку и словенску, кое пако

обе из єдног истог но само давниег ждрела
проистеклоше т. є. фенициског ил индиског. Я
нећу овде проганати се єдалиє грчка ил' сло-
венска давнїя, оне су посестрима, єр словен-
ски народ тако истое можда стародаван ка и
грчки, но само другог Словени, а другог Грци
удеса допадоше.

Мора ми се овде допустити да Климентова
азбука не само беше подпунїя и савршенїя од
грчке и латинске, у правописном погледу, но
и од саме стародавне словеноглаголке. Ньо-
ме не само да се є могло болѣ и точнїе из-
разити, но и спољни изглед беше много лепши
и изреднїи, а и у погледу писаня пако много
лакша; преко свега тога ньом могаше јоште
Словени и свако грчко писмо читати, будућ
да у оно доба Грци писаше само њима поз-
натим 24 словима. Све ово увидоше наши пра-
ѣдови, те и на ма и усвоише туђеѣсе своє
првашнѣ — глаголке. Сирота глаголица, го-
нѣна на истоку преѣ на југозапад, са црног
на јадранско море, но и овде є силан непријан
дочека — латиница, која јој осетно крило са-
ломи, но ипак јоште и данаске потомци старо
Словена на рватским и далматинским отоцима
наиме Крки и Квару међусе јој тврда места
начинише, де у миру своє оседеле дане про-
води, гледећи очиту пропаєт своє негда тако
богате књижевности.

Горе смо видели да Климентова азбука и
данашња црквена брои 38 писмена, која се на-

лазе у своіой првобитной форми у Остромировом еванђелію кога изнађе А. Востоков 1843 г. писано у Новгороду 1056—1057 г. и у делу већ напоменутог Крабра: О письменехъ из XII века. Грчка 24 писмена коя св. Климентіе у-свои како исти тврди есу слѣдећа: А. В. Г. Д. Е. З. Н. О. І. К. Л. М. Н. Ё. О. П. Р. Σ. Т. Т. Ф. Х. Ψ. Ω. из старословенске пако слѣдећи 14: б. ж. з. ц. ш. щ. ч. з. ы. ъ. ѣ, ю. а. ѡ. овим писменима придодао е по слици старословенског ю. іош четири іотована: ѡ. і-е. і-а. ѡ. У сасвим доцніе пак доба придодаде некои незнани іош и слитновато ѡ.

Грчка 24 писмена имаю у најстаріи словенски рукописи онай исти вид, какав имадоше и грчки из IX и XII века, па поготову и истоветни изговор, изузимаюћи ѡ. кое се у Грка као тх. и тз. а у Словена пако као т. и фт. изговара. Остали 14 као што е већ речено узео е из старословенске — а наиме ж. з. ц. ч. ш. щ. ъ. ю. а. очито су глаголка.

Богдан а. д. мисли да сугласно б. поста од глаголеског боуки и грчкога Βητα; да полугласно ѡ. произиђе од глаголеског ѡ. и да од истог писмена и грчког Η-Ι створи се словенско ѡи. ѡі. и наипосле да од истог ѡ и грчког ε. изродисе ѡ—ѡ-е. А да носовно ѡ. начинѡно е по образцу глаголеског ѡ (О неудобности Латинской Азбѣки въ письменности Руской, стр. 14.)

Калайдовић пак тврди да у кирилици имаде слѣдећи писмена, која несу никако грчког постанка, као: б. ж. ц. ч. ш. џ. з. ы. ъ. ѣ. ю. ѡ. ѧ. и іош сложна і-ѣ. і-ѣ. і-ѡ. и да изван і-ѣ. принадлеже остала найстаріим рукописима. Исти далѣ мисли да ж. можда састављено из з. и ш. (џ); да ц. има сличности са арменским ц. (цо); да ы ш чивутско Ѵ (шин); џ вели да не сушествова у правој, првој кирилици, будућ да у писаню бе заступљено са ш. и т. д. да у давнія доба полугласни з. и ѡ. бе'у гласни као о. и е.; да ы од грчкога οι. да ѣ. судећи по меканом изговору зацело од ѡ. и е. а ѡ. од ѡ. почем доби чрту по среди (Іоаннѣ Ексархѣ Болгарскіи стр. 28).

Гледећи на ово онда нема право Милош Светић што за кирилицу вели: Зна се да ы одѣ Кирилла Славенина у Солину изобрѣтена, или болѣ речи сложена и удешена изъ грчкихъ слова, коє ы было около год. 860. Удешена велимѣ, ерѣ кадѣ на форму нѣихову погледимо, она су сва скоро грчка лапидарна, осимѣ нѣкихъ знакова, коих у грчкомѣ ызыку нема, као ж. ц. ч. ш. џ. и нѣкихъ сложенныхъ двогласница; на ж. састављено ы два з. са ј. а ш. и м. узето из Глагольице као што ысть и за ц. и ч. згоднія форма узета (Духѣ народа Србскогѣ. Карловцы 1858 стр. 35).

Словенска азбука пре исправке св. Ёролима броила ы 24 букве, по исправки овога пак 32, св. Кирил доведе ы како єдни тврде само

до 36. други пак мисле до 38. и исправка св. Климентіе још е под сумњом будућ да су једни мнѣња да он умножи е са два а не са четири писмена, по овим последњим бројила би Климентова азбука 40 слова, а Крабр пак јамчи само за 38. Јдине тврде основе потражити би могли у рукописима ти доба, кои су Бога ми беле пчеле, најпосле и у њи е слабо поузданѣ, будућ да из једног истог доба имаде рукописа са 32, 36, 38 и 40 писмена, дакле и наши стари бе'у исте среће ка и ми данаске. Тако н. пр. и југословенски реформати из XVI века печата'у своја дела глаголицом, латиницом, и готско-немачком од 32, а кирилицом пак од 32, 36, 38 и 40 слова. Међу Копитаровим преостатцима у любљанској књијжници нађо један бугарски рукопис из XVI века са 40 писмена, сь писано одъ Дамаскина инока и подіакона ѿ стѣдита солѣнскыѣ цркве. Но на крају тога безименог рукописа, кои приповеда дела и край живота св. Бурђа, Николе и св. Петке, на артии у 4. бројеѣм 100 листова има један мален додатак другом руком написан, кои ће за цело бити из половине XVII века, али кои такође и само 32 писмена броји. Међу истим преостатцима нађо још један рукопис на пергамену у великој 8. из почетка XVI или края XV века, црквенословенским језиком а буквом од 38 писмена, под именом Мияйла Пселла: О књиизѣ глаголемѣ Диопфра нашим језиком нарицаег се зрцало, снев у виду дуковног епоса.

Ово непостоянство ніе само међу Югословенима владало но и на западу и северу, тако н. пр. Наслађение Духовно, милости пуно у Млеткама 1682 крозь Николая Пецанна са азбуком од 36 писмена, а исте године фала ѿ скети 8. Млечи по Николи Пецани печатано е са 40 слова. Службеник ѿ литургии с: Касиліа, Іоанна Злоѣ и прѣдѣсшенихъ въ Лковѣ рокъ ѿ Рѣтка Хѣа нѣчѣ печатано е азбуком од 40 писмена; а Бгѣплнша и дшѣправителныа книги ветхаго и новаго завета напечатана мною много грѣшнымъ Іоанномъ, Ѳеодоровимъ сыномъ у Москви въ Богохра-нимомъ градѣ Острогѣ въ лѣто ѿ созданіа мира 399. ѿ воплощеніа Гѣ Бѣ и спса наше-го Ис. Хр. 44. па Мѣа авгѣста вѣ дѣа (12 срипа 1581) са 38 слова. А едан пако руски нови завет печатан за владе цара Великогъ Петра и сина му Алексія, од сотвореніа мира 3сі рождества христова 444. мѣи Феврѣаріа дѣа 1. брои само 32 писмена.*)

Као најстариі штампани кирилски буквар држи Калайдовић да е: Сказаніе како сстави св. Кирилъ филозофъ азбуку по азыку словенскѣ и книги прекеде отъ Греческихъ на словенскіи азыкъ. У 8. Вилна 1621. г. Я исти

*) Ови последњи пет наведени књига нађо у люблянској арциепискупској књижници.

несам имао у руци зато и немогу о нѣм судити, но ипак рекао би да Бѣкварз Славено русискихъ писмень уставнихъ, и скорописнихъ Греческихъ же, Латинскихъ и Польскихъ са образцованими вещь, и со нракоучителними стихами писакѣи Карѣонъ еромонахъ мироздана зрчо (7199) од рожд ахчв. (1692) марта у Москви, много савршеніи бити коме на жалост и данаске тешко би се у погледу порабе нашло равна, исти броји само 32 писмена и то 14 старо-словенски а 18 грчки, а га нађо 1858 г. у люблянској књијжници, међу преостатцима Водниковим. Овде морам приметити да од оба ова нађо старіи штампани кирилски буквар у записку люблянске књијжнице под именом: Сремска Чоурилица и речословница писан правописом од 40 писмена у 8. стр, 252. у Тибинги 1541 г. кога написа Прими-слав Трубер а издаде югословенска реформатска пропаганда; код све мое напреге не беше ми на жалост могуће саставити се са овим важним и ретким преостатком бар на едно магновенѣ, будући да оделенѣ словенске књижевности неналазаше се у најболѣм реду. —

Можда ніедна азбука под небом ніе толико реформата имала као словенска, китайска каква беше пре четири тисућ година иста е таква и данаске, латиница задржа онај исти вид и брой кои стече при изналаску свом пре ХХ векова, и готско-нѣмачка која е мезимче новіег

доба ніе велике промене преживела, єдина словенска од свои сазданика Вітови свећеника па до данаске може наброити єдну шестину изправляча као: Св. Ђролима, св. Кирила, св. Климентія, Трубера, Великог Петра, Вука Стеф. Караџића и д. м. едаліе ови на виши ступань сасвршенства успеше, ил' іой танка крила са-ломише немогу пресудети, но љу само просто навести речи єдног вредног родолюба засеца-јуће у ту свр'у: Ђдни веле, да є глаголска азбука била словенска. Ако є то истина, онда є штета, што су ону онда изоставили, и увели ову садашню словенску, єрѣ є тимѣ доондашня књижевность словенска отишла у таму, а сѣ нѣомѣ и народность словенска, єрѣ нѣиови потомци и незнаду за нѣи шта су были, и шта су писали, нити знаду нѣиове књиѣге читати (Србске Новине брой 22 од 1850 г.).

До Великог Петра постаяла є само єдна кирилица, наиме црквена, до нѣговог доба владало є у Русиі само єдно мртво црквено наречіє, то бєше уєдно званички и књижевни єзик, тим правописом и тим єзиком писаше: Остромир, Нестор, Данил, Домеѣиян, тим су написани волкински летописи и шишатовачки апостол; на югу нѣе тако било, тамо се є по одавна народни од црквеног єзика оделіо, а с' єзиком и правопис, али од доба великог Петра тек назва се како у Руса тако и остали источни Словена црквена и грађанска азбука. Србима пак мало бєше две азбуке имати, цр-

квена и грађанска писмена немогоше изразити њиова висока умствованя, они не бе'у вични писменом крпареню, за любовъ неколицину писмена они ођею да се удале готово од половине словенства, Мушицки, Копитар, и Вук Стеф. Карацић устроише још и једну трећу просто народну српску азбуку, коју наши макаронисте називаю Вуковом. Ђемо ли са свима овим преимућствима и богатствима што пренкрбили говорићу ниже мало, а сад се валя и латинци обрнути.

II.

Tko ne zna da ljubi, ne zna ni da iskrenu istinu reče.

Nikola Tomazeo.

У првом чланку казао сам да колевка азбуци Жендостан беше, да отуда є скитајући се Феницијани и Грци усвојише, и најпосле да од Грка Латини око 300 г. пре Христа, а од Латина пако Римљани позаймише. Азбука готска поста око 550 г. по Христу коју изнађе такође један богослов наиме Улфил, но која беше готово само приписата из Грчке. Готеко-немачки правопис састављен є пако из грчко-латинске буквице, кога она заповед Великог Карла око 770 г. Отфрид и Кело сакроише; као што старо источни народи: индиски, фенециски, египатски, имадоше пре свое само ероглифе, као што и старословенски имаде чърта и рѣзе, тако и старогермански имаде свое

знаке под именом руне (Runen) коим своя мишљња немо изјављиваше. Ђдни су мишња да и ове знаке германека колена тек по рођењу Крстовом спознадоше, дочим Шлегел тврди да они ова од Феницијана још у најстарија времена научише, у која већ исти по источном мору бродише (Ostsee) те народима живећим по приморју приобштише (Vorlesungen über alte und neue Literatur стр. 13). Све сам ово навео да читалац што болѣ спознати може старину словенске азбуке, и у себи више вере имаде, да старо Словени у погледу знаности небеу баш на оном ниском ступљу, кои им радо туђинци подмећу, будућ да се они са својом азбуком међу прве и најдавніје просвећене народе брорити могу, као што беу: Инди, Китайци, Египћани, Феницијани и д. м.

Сви повестописци обично назначую V и VI век у коим се Југословени у данашњѣ покраине доселише, Шлецер у своме Origines Slavicæ вели: не само да и нова словенска повостница, но да су и Словени нов народ: ер под отим именом ступише на видело тек у другој половици VI века из скитског и ерматског каоса. Али Добровеки напротив тврди: да још пре тога поглавитога југословенског доселења налазило се е раштркани оманњи српски рватски и словински поселења у Бугарској, Корутанској и Краинској (Slavin стр. 107.) Мишим да нећу много погрешити ако ове за исте уздржим кои по разбоју њѣни вођа Бата и Ци-

неза кои водише угниѣтене Словене на югу супрот римски самовольника и тирана, подпадоше под окрутну распуштеност римски самовладалаца.

По пропасти Римляна натураше се Словенима у овим краєвима за господаре Авари и Франки, кои нечувена свирепства на њима чинише, докле најпосле неопрости туџинска робства едан морски трговац, по њѣмачким изворима родом Франк, а по словенским Словенин, и нествори силну Вендску државу; словенски пуци пако из благодарности на прама њѣговом толиком пожртвованю учинише га својим краљѣм, тай човек беше на име Самон, пред коиме дркта Баян и Дагоберт, кои подиже крамове у славу Бога Вита де кнѣзи учише словенску младеж старословенской писмености.

По смрти овог првог и последнѣг великог краља корутански Словена око 662 г. за коег воюјуѣи Добровски супрот Пелцела доказа, да беше владалац словински, а не чешки; супрот кога опет одважно Шафарик уста тврдеѣи само своим миѣнѣм а не повестничким доказима да Самон беше нарочито краљ чешки а никако не корутански, из коег свеобштег отиманя и доказиваня да е се заключити да он беше владалац свесловенски, а не поедини племена, распала се е на делове њиме основата силна словенска држава, која се е простирала од балтичког до ядранског мора. За кою Палацки вели: „Држава Самона мож е

се успоредити у повестници, са появленѣм метеора, кои се изненада породѣ, па да за малим севанѣм опет угине (Dějiny národu Českéo, I. стр. 76). Шафарик пако каже да душа овог великог мужа нетеде се преселети у безпослене и ленѣ потомке нѣгове (Slovanske Starožit. II. стр. 770).

Юш за живота Самоновог крстарила е кришћанска вера с два края света око словенски седишта, од истока и запада, но по нѣговой смрти нама подлегше истой готово сви Словени на югу изузимаюћи Неречане, єднима запучи кришћанска зора од Рима а другим од Цариграда. Метелко тврди: да истріянски и далматински Срби и Рвати по већой чести у VII веку, за владе нѣиног кнеза Порге припознаше Христа за свога спасалца, а данашњи Словинци пако да се юш раніє са спасенѣм упознаше. Кои бе'у под римским упливом посташе западняци, а кои под цариградским источняци, али Риму и Цариграду мало беше што прогонише словенске богове већ се ополчише и супрот старе писмености. Цариград се задовољи да старо словенску азбуку само прореди с грчкими, али Рим ніє чинео тако, он се є научіо да му се све безусловно покорава, да разорава и уништава, он своим словенским исповедницима натури свою латинску писменост, остали пако кои бе'у нит' близу Рима ни Цариграда, и кои чешће веру меняше остадоше код своє првобитне старословенске аз-

буке до пре неколицину векова. а декои Богме
іош и данаске, као: далматинско, а нарочито
рватско приморѣ.

Но овде ми валя рећи, да беше некад до-
ба кад е на целом югу цвала само кирилица,
кад се нѣом елужише поготову сва данашня
югословенска племена, бе'у то сретна, красна
доба, али нѣ доста само голи речи, но потра-
жимо и повестнички доказа!

Копитар вели: Словинци не само да най-
раніи бе'у кришћани од свію остали словен-
ски племена, већ и нѣово наречіе беше та-
кође, кое словенски апостоли Кирил и Мето-
діе, кои по свима повестничким преданіяма ме-
ђу нѣима најпрво и најзадніе уназаше се, за
литурђиско, дакле за црквен език свію Сло-
вена уздигнуто. Али доцніе околности пако
учинише, да се словенска литурђія у Паноніи
само 30 година одржати могла, дакле до смр-
ти нѣиног апостола и митрополита Методія од
тада у отим покраинама кроз упадај Угра куп-
но е православіем уништено беше, докле тако
у Бугарској трая све до скоро, док се и нѣи-
ма Фанариоте ненаметуше за црквене госпо-
даре; за прву отачѣину словенске литурђіе до
мало времена незнаде се ништа извѣстног, кое
тек од скоро и неотице разсветли вѣспрени
Добровски испитуюћи разна повестничка пре-
данія, но кои инак најпоеле или из тврдоглав-
ства, или за атар свои чешки другара, остаде
при старом даваюћи првенство Бугарима (Klei-

пере Schriften стр 1). Сметали саде јоште посумњати да панонски Словинци чіе наречіе св. апостоли за црквен език одабраше неслужеше се бар кроз 30 година — за њиовог пребивања међу њима, а можда и дуже њима исправљном старословенском азбуком. Можемо л' посумњати да св. апостоли учећи ии православію, учећи ии слову Божіем њима у словенски език преведеним, а да и у едно и другом свом изуму необучише т. е. азбуци — кирилиці.

Метелко тврди: Да у прво доба бе'у приморски Словинци западног вероисповеданя, и да ии у оту веру уведе папа Јован IV, кои такође беше Словенин Родом из Шплита. Но почем погански Словени: Срби и Рвати навале у Далмацію и Истрију и разоре Шплит око 640 г. то принуђен буде исти за обуставити даля опустошаваня, послати абата Мартина са богати дарови у опустошене пределе Далмаціе и Истрије, не били ии како обуставіо и у кришћанску веру увео, кое му да како сретно за руком и пође. Али ови покрштени Срби и Рвати ма да морадоше се писменице успомени св. Петра заклети, да ћею са свои суседи одселе у миру живети, ипак дуго неосташе својој зада-тој речи верни, ер гонѣни мрзошћу поради старешинства, поново покрвише се, а још нарочито кад се поце на престо бизантиски Василије Словенин, такођер македонски назван, ер рођен беше у отой земљи. Исти Василије I. као рођен Словенин тражіо е да добіе за себе сва

словенска племена на югу, западу, и северу, да би се још болѣ на бизантиском престолу учврстіо; код Руса му ово не пође за руком, ер ови прогонише нѣгове посланике, али са југо-западним Словенима небеше тако, они бе'у подложни, послушни ер оставише западну напримише источну веру. Овде разумевам само чисто приморске Словинце, кои збацивши са себе досадашнѣ франачко господарство, од свое првашнѣ цркве одцепише се, и загрлише грчку вероисповест, а нѣоме од чести и грчко-словенску азбуку = даклем кирилицу.*)

Но кроз политичке заплете и папине позиве по маломе врнуше се они опет западној цркви под папом Јованом VIII. Од тога доба до данашнѣг дана осташе той вери приморски Словинци верни, а нарочито од оног часа, у коем допусти им се службу божію у оном езику оправљати, коим писа литурѣію св. апостол Методије, а буквица, грчко-словенска буквица, и после тога задржасе намало међу нѣима, па онда потражи прибежишта међу верним синонима православія дубоко на југу и северу, а на место нѣно да би е лагљѣ прегорели најпрво ступи старословенска глаголица, а доцније сасвиме латиница.

Али дублѣ у Далмаціи небеше тако, тамо се кирилица уздржа подуже, па не само код

*) Из рукописног чланка: Словенска литурѣія у приморју, коег чита сам списалац у заседанію повестничког Люблянског друштва за словинске старине, у травню, 1858 г.

православни кои се још и данаске нѣоме служе, већ и код западњака, ер видимо де солински црквени скупаль по други пут око 1059 г. одбацива и забранѣва употребљаванѣ кирилице или Методиеве азбуке, будућ да е порекла готичка и поганичка (šaf. slov. starožit. II. стр. 479.) Али ово проклетство кирилице неучини велике порабе, она оста у живом обртаю све до несретног часа у коем злосретни Димитрије Звонимир по савету шплитског архиепискупа Лаврентија, папи григорију VII све своје земљѣ поднесао, те да и после од нѣга као црквени феуд прими, од овог доба 1075 г. жалостан беше удес кирилице и у Далмаціи, она єдино прибежиште нађе међу трошним зидинама православни задушбина, и од чести у польичкој слобоштини. А да су пре па и после баш и сами се далматински и рватски краљи и бани кирилицом послуживали, јасно нам сведоче две стотине рватски листина из XI, XII, XIII, XIV, и XV века од чести писане кирилицом, од чести глаголицом, и најпосле латиницом, кое скупѣ у свом прошло летошнѣм путовању по Далмаціи вредни Иван Кукулѣвић.

Ф. Курелац вели: Наши дедови научили су књигу од братов Чурила и Метода, цвала е деветога вѣка по цѣлому югу. Десетога узмаче из Угріе: дошла челяд некрштена; узмаче из краев Словенских: узе ю прогонит црква несловинска; — а браћа, како знате бяху, богохвале и службе Божѣ у езику нашем. Ну иза нѣиове смрти

кнѣига им се по другіѣх странах и болѣ уса-
ди и далѣ іош просу: ер до скоро преоте сву
землю Московію. Дочим е дакле Чурилово пи-
смо са стране истока тако предобивало, узе га
са стране запада црв подгризати те се по на-
шой домовини и по утоціѣхъ, уз глаголицу ко-
іой се започело незна, стаде ширити и мах оти-
мати писмо латинско. С' тога би да мѣсто кнѣиге
едне, као што смо и колѣна едног, изникосе
кнѣиге трое: чурилека, обилата рукописи и нау-
ком светим, у езику Методову; латинка узбуя-
ла у Дубровнику тер индѣ плодом више мир-
ским, у езику како се кад говораше; глаголица
— или гледао што или како е писала — зано-
сила е и сѣмо и тамо али по убожки (Орге-
porodu knjige Slovinske na jugu стр. 1).

Ко иоле познае старію повестницу, кое иоле
из нѣ проучіо положай Словенства на праме
Грка и Латина, тай ће и сам таки упазити:
да Грци уплив на Словенство раніе имадоше
него Латини, а нарочито іош на истоку и юго-
западу. Ер кад Кришћан Самуйло Шмид лу-
терски свећеник у српској Лужици у борби
супрот Добнера ясно доказа: да не само па-
нонски, бугарски, дравски, далматински, и ма-
ћедонски Словени, већ шта више и сами че'о
моравски од св. Кирила и Метода обучише се
словенском богослуж'ю по обредима не римске
већ грчке вероисповести, и примише од нѣи ма
и за мало нѣима изобрѣтенном словенску азбу-
ку (der Griechische Ritus in slayonischer Sprache

in Böhmen. Leipzig 1789 стр. 92). То можемо ли се ми посумњати да кирилица некада не беше обична не само на северу и истоку већ и целом југозападу, Срб, Рват, старо-Словенац, Приморац, Крајинац, сви ти некада себе писмено разумеше, ер из своју пера тада у край глаголице текла е само кирилица, будућ да латиници онда јоште међу Словенство пути закраћени бе'у.

Срби и Рвати поделили су се још при крају X. века, Рвати непримише крштенѣ у едно доба кад и Срби, папа Јован VIII са својом булом управлѣном на *Al clericos Salonitanos* јасно тврди: да Рвати примише словенско богослужѣ око 879 г. за владе кнеза Мунтимира; од тога доба мешовите судбе гаяле су ова два сродна племена, живели су право рећи поготову IX векова слабо марећи едан за другога, оваки удес беше и међу Словинцима и Србима, шта више, још више пута упажамо де дубровачка слободнина и многа зла Србима наноси и т. д. они трпеше разне патнѣ без да едан другог сажалеваше, они уживаше блеск светлеће славе, без да се у срцу едно другом радоваше. — У погледу пако е' друге стране — политичне беде наносили су не само у другим крајевима, но и у самој правој Србији грдне штете кирилицы. Али ипак у среди метежа своју ови несретни догађая, православна вера беше една едита тврда савезница кирилице, ма да е српско-народни език и без грађанске

књижевности све далѣ и болѣ удаљавао се од црквенога, чувајући се и найманѣга смешаня, кое већ предсказанѣ беше да ћею Срби скорим у край грађанског ѣзика и грађанску азбуку стећи.

Даклем за рана још указало се е међу Югословенима изменѣнѣ не само црквеног ѣзика већ и азбуке, различност цркве подели и тринѣм разгради сродна племена; глаголица и латиница заменуше кирилицу, уманѣивши само чистоту изговора, и без нужде исти само тешко осиромашивши, чрте кога сиромаштва указую се још и дан данашњи, код све исправке Челаковскове и Гајове.

Крајинци ма да испред домашая грчког уплива бе'у, ипак све још до половице XVI века међу се сачуваше спомен кирилице. Васкрситель словинске књижевности, први послѣдовалац југословенски Лутерове науке, чувен за свога доба по целой Немачкой через врлина и наука своји, како се сам писа: Приямус Трубер Кранац, по дугом боравленю крајинског народа у глупости и незналости, по изумрению и последнѣм живца народности, и народне књижевности, кад туѣинци већ мишля'у да е едан део Словинаца — Крајинци — мртвим сном уснули, диже се, заданут вишим, животворним, божанственным дуком, те народ свой упознаде поново после толико векова с Богом и нѣговим наредбама, ер много времена проуяло е да Крајинац у краму Божиєм нечу речке не на свом данашнѣм, већ ни на ѣзику,

кои позаймише у нѣи пишући словенску литурѣју св. апостоли Кирил и Методіе.

Преводећи Трубер св. писмо, нови и стари завет, псалтер, каткизис, тумаченя еванѣлска и д. м. у просто народна наречія югословенски племена: Країнаца, Срба, Рвата и Бугара, печатао и є готско-немачком, латиницом, глаголицом, па најпосле и кирилицом; а зашт баш најзаднїе кирилицом? ер у Тубингу, кнежевини Виртенбершкой де по већой чести югословенска реформатска пропаганда своя дела печата, а баш и у самой Любляни неналазаше се кирилски слова, све док по нѣговом дугом подупирању неподгоше кирило-глаголску печатню у єдном па и другом месту, а ово нам он сам тврди у посвети Катехисмѣс а Максимилиану кралоу чешком и великом войводи аустриском 1591 г. де приповеда за прво изданѣ кое беше латиницом тискано, истом посвећено, и од истог добро примлѣно, да латиницом беше зато штампано што кирилски писмена печатня неимаде, но саде, будућ да су кроз кралѣвску милост иста набавлѣна, то опширнїе, и исправнїе прештампава исто дело у кробатском езику, и кирилским писменима — — —

— mit Verleihung Gottes, den ersten halbe Theil der neuen Testamentes erstlich mit Crobatischen, her nach Cirilischen Buchstaben (die wir damals bald zu über kommen verhofften) trucken, und auch in Ew. kön. May. Namen ausgehen wollten u. s. w. Caplan Primus Truber Chrai-

пер. У предговорі истога дела велисе читао-
цима: потом хоцемо і-едно шбзнаненіе (ако
Бог да) тѣмаченіе зверху швога катехизма
створити. И кад ова цѣрилискас лова сві іед-
нако непішу, і нештампаю, іесмо полі швіх
згора рченіх кніжиц приложили іедну таб-
лицѣ, и штампали: из коіе скакі се море цѣ-
рилицѣ, и ове наше кніжице право разумно
чтати научити. При том шце знайте, да свѣ
Библию то іе старі і нові закон, ілі теста-
мент, ако бѣде Бог хотиті хоцем из нова
тѣмачити, тере зовими словми штампати.

Того ради вас просимо ако бї ѣ швих
кніжицах ко слово, илі коя рич крива или
неразѣмна, дайте нам то пригодно з редом,
с праве карстианске любавіе назнаніе, да се
бѣдемо знати за напervo поболшати, ѣ том
того, и ва веки бѣдите Исхв Кривѣ припо-
рѣчени, и молитѣ Бога за нас*) (катехизмѣс
една малахна книга, ѣ кои іесѣ веле потребни
и користни Наоуци и Артикоули праве кар-
стианске вере, скратким истоумаченем, за

*) Доле су подписати: ѣ миліени слѣге ва-
ши: Приамѣс, Кранац (Трубер). Антон
Далмата (Патріарха) Стипан Истриан
(конзул) начелници юго-словенске рефор-
матске пропаганде. И овим се делом ко-
ристи у Люблинской кнѣжници, де се на-
лазе поготову сва дела штампана па и
рукописна ове пропаганде.

младе и припросте люди). Штампана у Ту-
бингу. Годище по іс хровом роиству АѢЧН
(1591) списато у Кранскои А. ф. м. а (1541
стр. 16). Ето тако писаше васкрсительи кра-
инске и истриске књижевности, клептећи свой
род на ону путаню извести, са кое таки свр-
нуше по смрти своіи апостола Кирила и Ме-
тода, они увидише очиту скору пропасть ови
юго-словенски племена, те им є валяло и спа-
сти, и на прави пут извести, они им показаше
пут уздигнућа, пут спасенія, а то са повра-
ћенѣм кирилице, и увођенѣм словенског езика
у цркву, али главари краинске, истриске и
далматинске цркве беу туђинци кои мрзише
Словенство, па и словенски език и азбуку. Они
уздигоше краинске сталеже па и саме цареве
Максимилијана и Фердинара супрот сиромашнино
мудри и народолюбни свећеника: Пріама, Ан-
тона и Стевана, те и прогонише у даљни свет, а
њихове рукописе, и спасоносне предлоге предадо-
ше за ра'ну живом огню а народу запретише про-
клетством и вешалима, ако би се зажеleo свое
старе азбуке, и свога класичког езика, од тога
доба жалостним оком гледа кирилица негда свою
првашню отачбину, по којој се најпрво гот-
ско-немачка рашири а данаске пако латинска
азбука. —

Латиница састоји се по најстаријем саставу
свом из слѣдећи 24 писмена: А. В. С. D. E.
F. G. H. J. K. L. M. N. O. P. Q. R. S. T. U.

V. X. Y. Z. изузимаюћи g. h. q. остала сва узета су из старо-грчког алфаветаріона.

Каква простота, и какво богатство изговора лежи у кирилиці? а на против каква сиротиня, и какви напори владају у латиници да би све азбуке потребне словенском езику подпунила, видити се може из слѣдећег сра-вненя.

Словенско	ж.	ц.	ч.	ш.	ш.	лъ.	нь.
Талиянско	gi (дж)	z.	c.	sci.	scic.	gli.	gn.
Франзеско	j. g.	ts.	tch.	ch.	chtch.	l.	ni.
Шпанско	— —	z.	ch.	ch.	x.	— l.	ln. ñ. nh.
Немачко	— —	z.	tz.	tsch.	sch.	schtsch	li nj.
Англиско	g.	dj.	ts.	ch.	sh.	ti shch.	l, ni.
Чешко	ž.	c.	č.	š.	šč.	l'.	ñ.
Пољско	z.	c.	cz.	sz.	szsz.	l.	ñ.
Угарско	dzs. (дж).	cz.	cs.	s.	scs.	ly.	ny.

Латинска азбука дакле не својствена словенском езику, та некада цео словенски народ и писа глаголицом а доцније кирилицом, т. е. словенском азбуком коју исправи св. Климентіе, од живи племена непише поготову ні-одно, свагде имаде црквене и грађанске азбуке, Русини право рећи још најчистіе пишу, зато се у њи и сачува до данаске понајболѣ старословенски живаль; да лужички, саалски, и поморски Словени задржаше своју стару азбуку, можда неби се данаске тако листом изгубили. Народи кои чуваше своју азбуку, сачуваше њома и своју веру и народност, истина е Бог што много повестонисци веле: да народи кои ова

три праѣдовска свойства до данаске уздр-
жаше, да велике кораке у просветном и знан-
ственом погледу неучинише, кое се очито и
и у нас упажа, ер наш душевни живот стаяо
е вавек под решителним упливом некое у на-
шой вероисповести дубоко укоренѣне теокра-
тичке стикие, ово се упажа и код остали Сло-
вена источној цркви принадлежећима, као: Бу-
гара, Руса, Русина и т. д. то е екалица ста-
рог Бизанта, од куда се да како међу нас и
распространило кришћанство; у овоме и лежи
узор да смо дуго време остали непокретни и
недодирнути западним просвећенѣм, и да наши
стари наученици и родолюбци и понайвише све-
ћенство на исто одвећ мрзише, то нас под-
нюка да сачуvasмо међу нами ма и искварену
Кирилову азбуку. Срби имадоше још у ранія
доба грађанску државу а од чести и грађан-
ску књижевност, Душан сломи крила упливу
грчког свећенства, али ипак и међу нами се
још и дан данаске упажа она стара бизантска
клица која се тврдо укорени, као и у остали на-
рода источне Европе, а то: да се односи, да
има великога уплива, и да е здраво политичко
— светски живот основат на црквеноме, и да
смо сви и свуда у народно-грађанском и со-
цијалном одношену вероисповедном стикиом чак
и у найдублѣ живце проникнути, кое пако ту-
ђинци различно с'ваћаю, па и понайвише рђаво
тумаче.

Даклем Срби, Бугари, Руси и Русини имаю

зафалети црквеном упливу да доселе уздржаше кирилицу, и кирилицу пако што праѣдовској вероисповести осташе верни, ер и код нѣи писменост и вероисповест као и код остали исконични народа свѣяше се едно око другог као бршлян уз танковарну елу. А Рвати, Штирци, Словинци и Краинци, са латиницом примише и римску вероисповест, а с' западном вероисповешћу пако латиницу. Тако чинише Словаци, Моравци, Чеси, Поляци, Лужичани, Древляни, Ободрити и д. м. ма да свечано папа Јован VIII. у писму 247 на Светопрука од 880 г. рече: Писмена . . . , . словенска Константином неким филозофом изобретена . . . по заслуги пофалюемо; и да се на истом езику слава и дела Христа господа нашега имаю приповедати заповедамо. Но доклесе ово испуњавало? док непомреше св. апостоли, док необори се словенска самосталност, док сплетке солиградски владика непрогнаше словенске свѣѣенике, док словенска племена у Немачкој непотреше едно друго у међусобним боевима на радост калуѣерски ордена и сакски владара; кад ова наступише онда умуче словенски език у цркви на северо и југо-западу, до едѣа се држа у граду Познаню, манастиру Добрану. од чести у Истрии, Далмацији, и сеньској бискупји. А кирилицу у свим тим краинама ни гласе ни трага, већ као што веде напомену некоји далматински и рватски отоци на место кирилице глаголицу уздржаше. Но на жалост

и ту већем поче латиница саморану стародав-
ну глаголицу проганяти, шта више направи е
и у самом оседелом гнѣзду — негдашньої по-
льичкой слободѣ, де до скоро све књиге
бе'у писане и штампане єдино глаголицом и
босанском кирилицом, последњом се служе іош
и данаске у грађанским радовима, а у цркве-
ним пако искључиво глаголицом. И де се нигда
іош служила ніе служба Божія латинским ези-
ком но само словинским.

Од негдашњи стародавни Витови завода,
т. е, завода де се старословенска писменост
= глаголица учаше, уздржа се до данаске іош
єдан єдити одевен кришћанском преобуком у
далматинском граду Омишу на реци Цетинњи
под именом: глаголско сѣмениште, или просто
пучки: Прико (зато то є преко Цетинѣ) да
се готово и саде сваке године до 50 богослова
под вредним Јосипом Бесићем уче глаголској
писмености и књижевности, те исту у 63 жу-
пе надалѣ међу преостатке старословенског на-
рода разпространяваю. —

Горе сам рекао да ніедна азбука толико ис-
правляча неимаде као кирилица, а овде опет рећи
морам да вальда латиница у правописном погледу
ниде толико непретрпи проганяня као код Сло-
вена, па без да и када бе у станю подмирети
све потребне звукове словенском изговору, и
без да ће икада у станю и бити, докле не-
позайми неколицину необ'одно потребити из

кирилице. Северо-западни Словени примише од Немаца најпрво латиницу, а доцније теки готско-немачко писмо. Ђр и сами Немци писаше све до владе Фридерика II, дакле до XIII века латиницом, тек у ово доба одпочеше и својом готско-немачком која беше неподпуна, не-совршена, и којој данашњи вид много доцније Алдус Мануције и Алберто Дирер дадоше.

Југо-западни Словени од чести као: Штирци, Крајинци и Корутанци примише латиницу такође од Немаца а доцније и готско немачко писмо, докле најпосле Адам Бокорић не скрои за своје земљаке (око 1570) латинско-готско-немачко-крајински правопис? који беше одвећ неподпун и погрешан; и којим се на жалост Крајинци служише све до почетка овога века, када га исправи даровити Водник, а истом пре неколицину година великим трудом рд. Прайвайза одпочеше и они тако званом Гајовим правописом писати. И Рвати писаше мешовито све до 1836 г. т. е. латинско-немачким писмом, тек од тог доба по великом нукану Гаја и Вукотиновића попримаше и они данашњи чешки правопис кога Челаковски уреди. Далматинци пако примише латиницу од Талијана, нарочито Млечића, и писаше обично несмешано само чисто њом, али и њиов се правопис далеко разликово од данашњег названог чешког, за пример извешћу овде неколицину стикова из првог издања Гундулићеве Аријадне:

правописом дубровачким.

Bogh suncjani stavioje
 Slátnu uzdu svím kognima,
 Jur is morra srake svóje
 Mechje, i k nebu put usima,
 Da sne usaghnu tamne svjima,
 Otvorene trepte occi,
 Prostri prostri srak s' istoci,
 U kóm nám sî dan donjela itd.

правописом чешким.

Bog sunčani stavio je
 Zlatnu uzdu svím konima.
 Jur iz mora zráke svoje
 Metê i k nebu pút uzima,
 Da sne izagnu támne svíma,
 Otvorene trepte oči,
 Prostri, prostri, zrák s istoči,
 U kom nam si dàn donjela. itd.

Я ћу овде за показати Бокорићев право-
 пис извести оченаш из нѣговог првог превода
 новог завета, из ког се упазити може колико
 е латиница својствена крајинском наречію: Ozha
 nash, kir si v nebesih. Posvezhenu bodi jime
 tvoje. Pridi (k nam) krajlevstvou tvoje. Sidise
 volja tvoja kakor na nebi, taku na zemlji. Kruh
 nash svakdajnji daj nam dones. Inu odpusti nam
 dulce nashe: kakor tudi mi odpustimo dulshni-

kom nashim, Inu neupelaj nass v' iskušno. Tamazh reshi nass od slega. Jakaj tvoje je kralstvu, muzh, zhast, vekoma, Amen.

У едно доба кад е Бокорић преводио св. писмо у краински за католике, преводиога е и Трубер за Лутерове послѣдоваоце, но да би разлику правописа, и велико довиѣнѣ преводилца через неподпуности латинице у словенском изговору упазили, я ћу и овај из дела *Beneficium Christi* овде извести: *Ottse nass ki yessi nebesih. Szvetiše Ime tvoje. Pridi Czeřararřtvo tvoje. Budi volia tvoja kako na nebesih tako i na zemli. Hleb naš vsagdani, dai nam danař. Odpuřti nam dlge nasse, kako i mi odpuschamo dlsnikom nassim, i neurvedi naš v napast. Ga izbavi naš od zla. Zats tvoje yest kraljevstvo i moch i slava vaveki vekom Amen.* Такође у исто време изиђе још и превод св. писма Антона Далмате за југословенске реформате, т. е. Далматинце, Рвате, Словинце и д. у коме е Бога ми правопис још као најподпунији; да би могао читалац и о нѣму судети евога: *Ose nas, ki iessi na nebesih. Posveti se ime tvoie. Pridi kraljevstvo tvoie. Budi vola tvoia, kako na nebi i na zemli. Hlib nas vsakdanni dai nam danas. I odpusti nam duge nase, kako imi otpuszamo dusznikom nasim. I neurvedi nas v napast. Da izbavi nas od nepriazni. Jako tvoie ie kraljevstvo i mosz. i slava naveki amen.*

Напред сам још рекао да поглавита тежња

югославенски реформата беше у край Лутерове вероисповести у едно и кирилицу у своя прастара седишта повратити, они спознаше бољ недостаточност латинице у словенском изговору него данашњи свиколици словенски књижевници, они само из горке нужде печаташе своя дела латиницом, будућ да у гњзду Немачке тешко беше основати глаголску и кирилску печатню, али наипосле и ово им пође за руком, те нама сва своя дела препечаташе глаголицом и кирилицом, ясно припознавши да само кирилицом можно е богатство словенског изговора задовољити, и у правој велелепности га преставети, будућ да у латиници нема толико букви колико у югославенским наречјима звукова. Они предчувствоваше мудра Копитарова начела која се оснивају на том: да кад у югословенским наречјима имаде више звукова нег у латиници букви, то би ваљало за подпунити мањкајуће изговоре позајмити и из други азбука? Та бар од св. Кирила основалца црквено-словенске азбуке пример би узети могли, како нам се е најлакше помоћи, а то е туђу писменост за своју сопствену употребити, кад само пораби нам одговара. Зато и свиколици данашњи Европейци, изузимајући єдино православне Словене, не ћуте никако још сву велелепност, богаштину, и корист изналаска писмености, будућ да су загрели єдино теутонско-германску, која е неподпуна, несавршена, и у сваком погледу сиротна. Шта више и

сами Власи у томе су напредни, али само држећи се кирилице (Kleinere Schriften стр. 42).

Гледећи на старию повестницу азбуке, смело рећи смем, да народи смешани едни с другим, били они едан од другога слабији или снажнији, слободни ил' покорни, усвоявавши туђинске нраве и пучка преданія, усвајаваше и азбуку, или пако намећајући своје навике и урођености наметаше ако не език а оно бар писменост; ја нећу овде говорити о Китаю Жендостану, Египту, Феницији и д. м. мало незнавствошћу покривеним, већ само о нама познатим Грцима и Римљанима, који са нама имадоше више смесе и општења.

Знамо да Латини позаймише своју писменост од Грка, знамо пак да у свом преливаню у Римляне истима є испоручише, сад нам само још ваља придодати, да Римљани, старо класичке силеције, усвоивши све лепе грчке знаности и уметности, кад иста стая још на вр'унцу моћи, славе, и велелепїя; нетедоше и нѣзину подпуну, совршену азбуку усвоити, већ на основу исте поготову спољашнѣм па и унутарнѣм образоваше себи другу, коју доцнїе свима своим подчинѣним народима силом наметуше, устручавајући се єдино, кад у њиово робство паде грчка слобода, првашњи свой извор порушити, те на развалинама истога, своју изкрпарену писменост танко изображеним Грцима наметути.

Даклем у давна поганска доба, народи усва-

яваюћи єдан другог прави и урођености, усво-
 яваше и писменост и азбуку, или пако сло-
 бодни подярмљним намећаюћи своє навике на-
 меташе да како и свою писменост и азбуку.
 Али са кришћанством срушише се ова начела,
 што доселе чинела є народност то од Криста
 поче вера чинети; т. є. силніи подярмљиваюћи
 слабіє наметаше им свою вероисповест, а по-
 край ове език па и азбуку, овако су у први ма
 и источно и западно царство чинели, а доцніє
 богме Франки, Млечићи, Бизантинци па и сами
 Словени, они непазише ни бар мало на срод-
 ство народности, већ єдино на сродство веро-
 исповести, тако видиме да Поляци, лужицки
 Срби, корутански Винди ма да су словенске
 грање ипак пишу латиницом ма да им ни у
 коєм погледу неодговара, напротив пако упа-
 жамо Власе, потомке старо-римляна да се ки-
 рилицом служе, ма да ніє најсличнія нѣиовом
 езику, али начела вероисповести тако изиски-
 ваю, те на жалост глас народности — глас
 порабе мучати мора.

Али ова начела коя преко нужна бе'у у
 прво доба кришћанства, и у несретни час цр-
 квеног разцепления, могу данаске изостати, дук
 кришћанске просвете Богу фала задану є сво-
 іом премудрошћу поготову све словесне народе,
 те могу сен од истине, и порабу од уштрба
 разазнати, те и врнути се са странпутице на
 пут прави. У том погледу Богдан а. д. вели:
 Она бо латинска азбука, дарз стариной Грѣ-



ціи, сама по собѣ добра есть, и доброю была для Римлянъ; но отъ времени, коли завелась и оу прочихъ народовъ западной Европы, произвела по своему недостатку, крайнее замѣшательство. весьма невыгодное для взаимныхъ отношеній и общаго porozumѣnіа народовъ по части ихъ словесной (О неуровности Латинской Азбуки въ письменности Русской, стр. 29).

Ш.

Gdi jedinosti nije, nije ni krieposti.

Nikola Tomazeo.

Старо-Словени као и старо-Грци делише се на племена, племена су сачинјавала за себе независне кралѣвине и слобоштине, кое богме не само да ни две еднимъ истимъ наречіемъ неговорише веѣ и неписаше, али грчка племена ма да сви еднимъ истимъ наречіемъ неписаше, инак се само едномъ едитомъ азбукомъ и правописомъ служише, кое на жалость веѣ у старо-Словена неупажамо, ер другомъ глаголицомъ Чеси а другомъ пакъ юго-Словени писаше. И кирилица беше поделѣна на бугарску и босанску; наипосле видесмо да и саму латиницу и готско-немачку азбуку разно употребљаваше. Ако ништа од наши праѣдова ненаслѣдисмо, и несачувасмо, а оно бар овимъ аманетомъ можемо се пофалети.

Али од некоегъ доба, готово веѣ десетину година у главама некои српски, рватски, и сло-



вински књижевника, почела су се рађати про-
 битачна мишленя, право рећи спасоносна, но
 само на жалост не гледе најбистриим очима,
 а зреник им є прилично покривен густом ма-
 глом, те кроз ню єдва назирући, излеваю по
 часописима само пусте желѣ, а кад кад богме
 и непотребне расуде, завіяјући нагу истину
 у политичко покривало, через коег єдан дру-
 гог никако да с'фате, и єдном изрекну шта
 им на срдцу од векова урезана лежу.

Ови трудни српски, рватски, и словински
 књижевници дизали су се и дижу да спое о-
 пет оно, кое є поделѣно и трнѣм ограђено још
 пре пуни IX. векова, њиова задаћа беше па и
 данаске є благородна, ма да є од већ тешка,
 да, тако тешка, да би готов био и сам посу-
 мњати да ће икада за руком и поћи им, да нема
 уфана, и помисла на сродну цркву која тече у
 нами, па најпосле кад неби изначенѣ оне по-
 словице више пута у истину се догодило, која
 вели: Да река може опет старим коритом по-
 тећи.

ОвOME несѣдинѣню несу криви данашњи ни
 рватски, ни словински, а још манѣ српски књи-
 жевници, овај неопростими грек учинише још
 у стара доба наши праѣдови, кои бе'у беза-
 злени и недужни, а опколѣни злоћом и пре-
 варом, али повестница учи нас да є потомство
 обвезано ругля праѣдовека преданія исправити;
 као што Кристос својом крвцом искупи чове-
 чество адамове клетве, тако ваља да и ми на-

ним зноєм скинемо праѣдовско проклетство
кое од векова на нами лежи.

Я сам горе рекао да є то тешка задаћа,
али сам и рекао да се є' добром вољом, ис-
креним радом све постићи може; спешећи по-
желаной цели валя нам само сигурним и ис-
креним кораком поступати, негледећи на ко-
рист ил штету овога и онога племена, єр увек
само тежећи своме, никада своє постићи не-
ћемо, ако сасвиме непонямо шта смо, и каква
нам є задаћа, ако се єдном за свагда неопро-
стимо поєдини провинціални начела и туђин-
ски сплєтака: єр другчіє нам предстоїи очита
дубока пропаст, у кою ћемо опієни варљивим
и лажним звуцима све дублѣ и дублѣ упадати
на порабу туђински стикія. Али држећи се
праве, првобитне кирилице, приближићемо се
мало по мало и класичком црквеном езику, коим
ће можда некада опет цело Словенство свою
књижевност украсити, те са свиме збацити са
себе плашт туђинства. Курелац вели: по ези-
ку народи вѣкую и господую: како им га от-
меш — слугую. —

Горе сам рекао да од дужег већ доба труде
се юго-словенски књижевници да би створили
єдну књижевност и єдну писменост, дайдер
саде да погледамо на тай нѣиов рад, и на рад
тога спасоносног деланя.

Са устанком юго-Словена за свою народ-
ност (1848), сложише се братски Срби и Рвати
— ова два од давни доба суседна и сродна

народа, негледећи на ово ил оно, делајући сваки својим наречіем, и пишући сваки својом азбуком, чекајући само згодни час па да се у едно прелію; али ова братска узаймност непотраја дуго — Рвати є на жалост први нарушише, а наїме єдан богослов у katoličkom Listu са чланком задушнице, коим Србе люто уєде за срце.

Са утишанѣм устанка у југо-словенским краєвима, почеше о'отно српски, рватски, и словински књижевници на отом делати, како би се сложити могла ова три сродна народа у писмености, езику, наїменованю (види 76 брой Narodni Novina и 44 Србски Новина од 1850 г.) Докле є ова преписка трајала, докле су се разборити и одважни дукови довіяли, како ће ю ову лепу и пробитачну сврку постигнути, дотле є све непрестанце фанатичким чланцима нападао скоро породивши се Dalmatinski glasnik, на српски народ у Войводству и Далмаціи. Ово беше пород мучнога посла око сѣдинѣня у имену, писмености, и езику југо-Словена. Ово беше награда за толико силно попуштанѣ српско па опет пре негде рече В. Š. да Срби нећею ништа да попуштаю кад дође до општега сѣдинѣня (Neven од 1856 стр. 233).

Али ова врева југо-словенског сѣдинѣня учини ипак толико велики утисак на рватски интеллигентан свет, да се єдан католички Рват у писму своме на учителю кирилице на прамисте између многог другог слѣдећим речима

изрази: Ако се обратимъ на полъ моралны по-
слова, тако виђамъ, да садашня младежъ наша
са крѣпкомъ рукомъ и правимъ умомъ на отво-
реномъ полю кнѣижества ради. Што пакъ на-
родъ нашъ јошть къ цѣли доспѣо нѣ, то єсть,
што нѣ све свое разцѣплѣне гране у єдно
стабло укоренію; то се тѣшимо нашомъ дома-
ћомъ пословицомъ, коя вели: На махъ дубъ
непада — па питајмо се надеждомъ, кою намъ
прилика очевидно предъ очи ставля. — Ево
за Србма, кои су намъ стару ћирилицу сачу-
вали иде и тежи Србска слова научити мла-
дежъ одъ сваке гране народа нашегъ. — Ево
Хрвати оставише свое старо покварено нарѣ-
чје, приближивши се таковымъ својой србској
браћи, а младежъ хрватска чита са усхиће-
нымъ чувствомъ само нове кнѣиге, ново нарѣ-
чје. — Тако исто Славонци и Далматинци при-
ближаваю се журнымъ коракомъ цѣлокупности
славенской, и иста наша браћа у краньској
теже за нашимъ нарѣчјемъ, да тако што пре
у коло приспѣду у коло славенства приспѣду.
— Єдино намъ дакле међусобно споразумлѣнѣ
и непоколебима слога треба, па съ божіомъ
помоћи за скоро време къ цѣли ћемо доспѣти. —

Опростите ми, — я блудимъ у препростра-
номъ полю за мене, у кое ме є любовъ према
народности и упражняванѣ у србској ћирилиці
увело (Србске Новине брой 84 од 1850 г.).

Читаюћи ове редове мора сваком родолюбцу
и неотице срце заиграти, мора тврдо веровати

да дук св. апостола Кирила и Метода разпирен несрећом Словенства стануе још у поде-
 коем ма и за нѣга пола изгубљеном рватском
 срцу, мора у мисли чврсто држати да ће ско-
 рим час куцнути, у којим ћемо загрљене видети
 сва југо-словенска племена, збиља и било би
 тако, да у несретни час непотегоше пера А.
 Старчевић, А. Мажуранић, Б. Шулек и д. м. а
 најпосле и сам Л. Вукотиновић, који се на жа-
 лост о сјединѣњу и кирилицы слѣдећим начи-
 ном изрази: Она велика запрека, она једина за-
 прека која пречи сјединѣњѣ, стои у Цирилици;
 Цирилица или ако хоћемо Латиница кинезки
 зид је који нас діели. Мала иначе ствар у себи,
 ово нѣколико изліјаних знаменѣцах оловних,
 али велика и највећ'ја запрека. Казати морам
 да је свакако већја жртва од нас Хрватах ако
 се учимо цирилици, јер она (изузимајући лите-
 рату) понајвише сасвим непознаје; гдѣ протива
 тому Србљи сви мањѣ више читају и пишу
 Латиницом, њихов је инди положај у том об-
 зиру лагљи; ну будући, да су писмена Ци-
 рилска права писмена Славенска, то ми при-
 знаемо потребу примити их, и желимо да се
 то данас сутра произведе, али та ствар ніе
 малена, јер ми који стојмо под утиливом циви-
 лизације западне, и кроз Латиницу шѣ њом још
 тврђе скопчани смо, неимамо ни снаге доста,
 а великом страном ни вољѣ за сада одрећи се
 онога, што нас (како је мисо) веже с разсвет-
 лјеном Еуропом. Свакому међутим народу нај-

већа е свѣтлост у свом живлю, у свом завичаю, зато и я мнієм да ће се вріеменом доіти до тога да упознамо праву корист нашу, пак да нам буду писмена еднака (Gospodarski List, брой 29, од 1857 г.).

Шта се може на оваково мишленѣ одговорети, кад г. Вукотиновић тражи за Рвате савеза с' Англизима и Французима, презирући српски, руски, бугарски и т. д. кад исти зактева од нас да презремо највећу нашу богаштину — кирилицу, те на место нѣ усвоимо латиницу, и тако нас неznam за чіи атар од огромне рпе словенске за навек одтуђимо; кад он тврдо држи да докле е год у Рвата католицизма да немогу кирилицом се служити, без да е на ум узео да су и Власи обратно источняци па ипак кирилицом пишу; не, знао е он то, али ружно му беше припознати да влашка интелигенція Рвате притече, будућ да у познаваню сопствене будућности себе пред светом проницателниіом показа, ер Власи сродни езиком Таліянном и Французом попримише у грађанском писменом одношеню латиницу, а Рвати све еднако покривени тамом немарности, покренути по декои пут из дубоког мртвила своє књижевности, траже напредак сѣдинѣня само у буки и вици, а деланѣ оставляюћ Божиєм промислу, те зато и данаске іош код све нѣиове добре волѣ неусвоише у књижевност свою по нарави самог нѣиовог езика сродну словенску азбуку, већ све еднако на-

тежу крпарећи свой правопис час из чешког, а час из други словенски наречія.

Покрай Рвата, под именом Словинаца приналеже и Країинци юго-словенском народу, горе смо видели да још пре неколицину векова трудіо се в Трубер Кранац своју браћу кирилицом упознати, будућ да виђе спасеніе исте само у споєню са осталим юго-словенским племенима, кои од искони Кирилову азбуку међу се уздржаше, ништа манѣ и данаске све еднако частити Країинци топло гое ову спасоносну мисао у своим прсама, а од чести Бога ми то и самим делом засведочавају, будућ да забавник Zora и Slovinske Novice већ више чланака донесоше кирилицом печатани.

Да би сасвиме Країинце споили се с нами, и за увек кирилицу усвоили иште частити Матія Маяр од нас слѣдеће жртве, кое мислим да е лако прегорети: а. да би за сада нетѣрјали од Словенцев и Хорватов, да би одмах і прі тој прічі морали писати чисто по сербско. б. да би ѣ. писме за нас излішно, ізоставілі. в. да би ј. писме нам необходимо потрѣбно, упеляли. г. да би писме њ. се неостављало ніті с согласнікі ніті с самогласнікі, него би се писало како посебно писме посебі. д. да би х. писали на свом месту (Седмица, брой 30. од 1857 г.).

Жртва ова коју Країинци од нас изискују од већ е мала у погледу порабе коју с'юженѣм добіамо, будућ да онда нећемо броїити

само два миліона читалаца но пуни шест, и онда се неће наша књига врћи само по наши краєви, већ су іој пути отворени како сам Маяр вели: од Белака до Солуна, од Старога мѣста (Cividade) у Талии до Варне на черном морју. Али частити Мајар уєдно заборави да сотом малом изменом ипак здраво удалявамо се од они други готово шесет миліона Словена на брою, кои свеєднако до данаске осташе верни првобитной кириловой азбуци, и наипосле да се тиме удалявамо од єзика кои ће некада свесловенски бити, т. є. црквеног. Не, Срби ако желе себи добра, ако су пріятельи своєе потомству несмею кирилицу по своєе ћефу прекроявати, већ и све досадашнѣ прекрое уништити, те се вратити своіою првобитной азбуци коіом писаше: Домеціян, св. Сава, Данило, Душан, и д. м. єр они сами собом стоєћи а не у євези остали Словена имаю само жалостно светлу прошлост, а будићност никакву. А и за остале юго-Словене ништа друго непреостає, до да скрштеним рукама на колена скромно падну, те с' єдним русинским враголаном разкайно подвикну: *преподобные и святые угодники Божіе Кириллѣ и Меѡодіѣ, tantum in vestro signo vincemus*, Аминѣ.

Такз вєдуть и *argumenta ad absurdum*, а именно *per absurdum*, или вздорз до сущей, исторической правды, *quod erat demonstrandum* (Семейная Библиотека, число 7. од 1856 г.) —



Опazка!

Да ми неби когод пребаціо гледећи на разни правопис и език кои у овим листовима владаю приметити морам, да служећи се туђим мислима стављао сам и онако, како писане бе'у, ер се неосећа опуномоћеним бити на мой калуп прекроявати, као што на жалост имаде у нас такви доста силеція?!



CHAPTER I

THE first thing I noticed when I stepped out of the train was the cold. It was a sharp, biting cold that seemed to penetrate my very bones. I shivered as I walked towards the station entrance, my hands tucked into my pockets for warmth.

The station was a large, imposing building with a high, vaulted ceiling. The air inside was thick with the scent of coal and the sound of distant trains. I looked around, trying to find a familiar face, but everyone seemed to be a stranger.

I followed the crowd as they moved through the station, my eyes fixed on the ground. I didn't want to look up and see the faces of the people who were passing by. I wanted to be invisible, to disappear into the sea of humanity.

The crowd was a mix of people, some looking tired and some looking hopeful. I saw a man in a top hat and a woman in a long, elegant dress. They were walking together, their hands clasped in front of them. I envied them for a moment, wishing I could be part of their world.

As I walked, I noticed a small, dark figure in the corner of my eye. It was a child, no older than five, looking up at me with a curious expression. I stopped for a moment, looking down at the child. The child's eyes were wide and full of wonder.

"What are you looking at?" the child asked, his voice soft and innocent. I smiled down at him, feeling a sudden surge of warmth. "I'm looking at you," I said. "You're very interesting."

The child smiled back at me, his face lit up with joy. He took my hand and led me to a small, empty platform. He pointed towards the tracks, his expression serious. "That's where they go," he said. "To the other side of the world."

I looked at the tracks, following the line of rails as they disappeared into the distance. The child's words echoed in my mind, filling me with a sense of mystery and adventure. I felt like I had discovered something new, something that no one else knew.

"Where are you going?" the child asked, his eyes fixed on me. I looked back at him, feeling a sudden urge to tell him the truth. "I don't know," I said. "I'm just looking for a place to belong."

The child nodded, his expression thoughtful. He looked at me for a long moment, then he turned and ran towards the tracks. I watched him go, feeling a sense of loss. I knew that I would never see him again, but I also knew that I would never forget him.

I stood on the platform, looking out over the station. The crowd was still moving, but I felt like I had found a moment of peace. I felt like I had found a place where I belonged, even if it was only for a moment.

The child's words came back to me, filling me with a sense of purpose. I knew that I had to go to the other side of the world, to find a place where I could truly belong. I knew that I had to go, no matter what the cost.

Опизка!

Дя ми ето този красива гледана на разни
праващи и нека даи : овна изобщо не
причестити хората. Да кажем че това
сина станамо сам се каже, това каже
се се каже опуща. Това каже се каже
покарават. Като като на каже каже : се
това каже каже ?

Исправка.

Кодъ све точности коректора ипакъ подкрадоше се ништа маиѣ неколицина знаменити погрешка, тако н. пр.

На стр. 18. врсти 20. мешто: да ји гледим — валя читати: да я гледам.

Стр. 19. врсти 26. кад бич човештва — читай: кад бич човечества.

Стр. 20. врсти 20. мешто: цело — дело.

Стр. 28. врсти 21. мешто: кога она заповед — кога на заповед.

Стр. 32. врсти 23. мешто: докле тако у Бугарской — докле пако у Бугарской.

Стр. 42. правилу 3. врсти 21. изостављено е: данаске пако том првобитном кирилицом, кое валя дометути пред од живи племена неписе поготову нїедно и т. д.

Стр. 45. врсти 17. мешто: да — де.

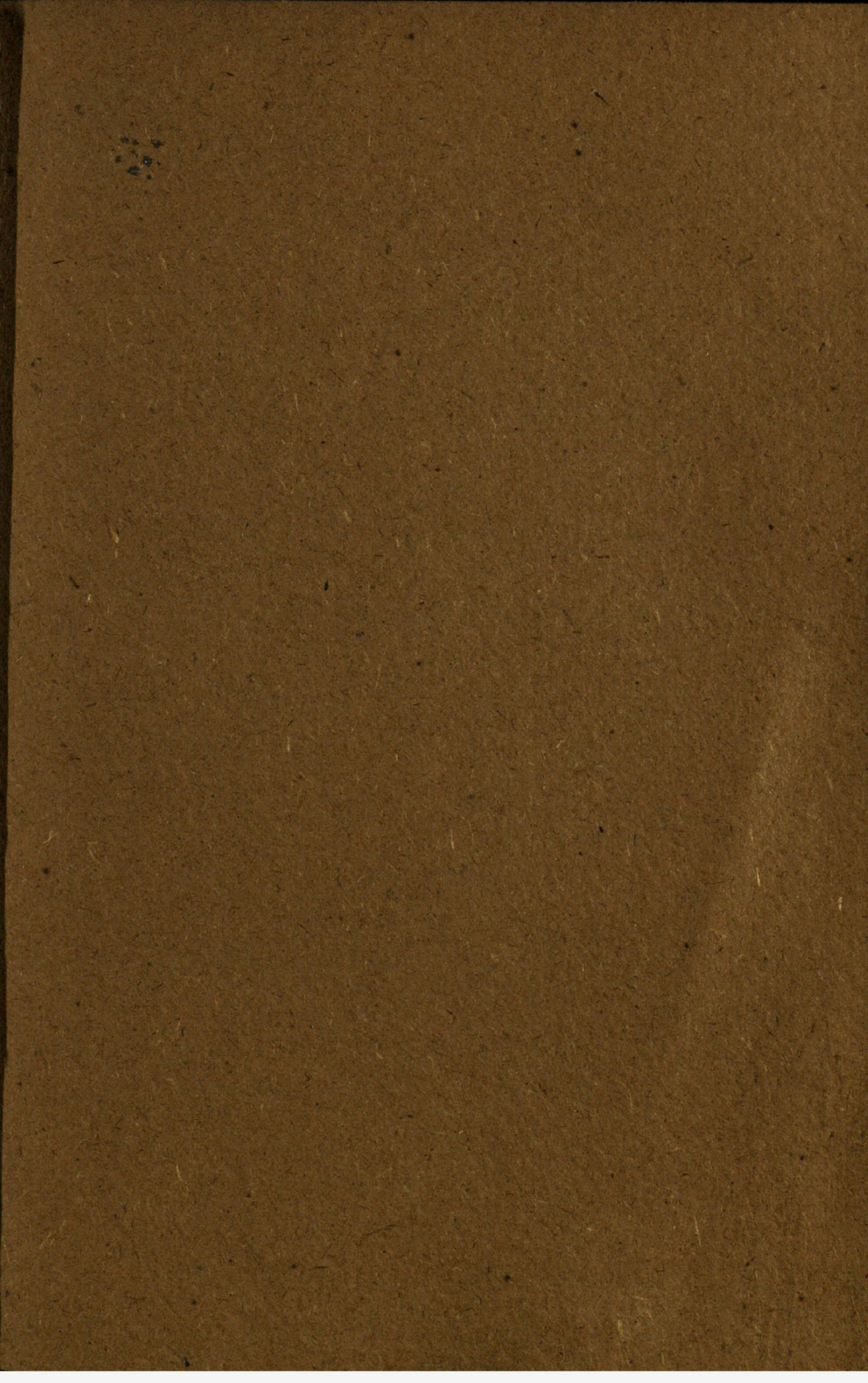
Стр. 52. врсти 7. мешто: О неуробности — О неудобности.

Стр. 53. врсти 18. мешто: на сродну цркву — сродну крвцу.

Стр. 54. врсти 27. мешто: и на рад тога спасоносног деланя — и на урод тога спасоносног деланя.

Остале ситнїе правописне штампарске погрешке, ако би се јошъ коя случайно нашла, кое не сметаю смислу мислим да ће моћи и сам читалац исправити.





БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

P₁₉СрII 1073.2